

Prof. Mudr. I. Málek: *Boj moderní vědy proti mikrobům*. 1948. Vo sbierke „Za vzděláním“ vydal J. R. Vilímeck v Prahe. Str. 174, cena broš. Kčs 60.—

A. Tůma: *Pevná paliva spalovacích motorů*. 1947. Vydalo nakladatelství V. Škubal v Prahe. Str. , cena broš. Kčs 90.—

Ing. Dr. Korecký, Ing. Dr. R. Pospíšil: *Vzácné kovy v technice*. 1948. Vyšlo ako 46. svázok sbierky „Cesta k vědění“ nákladom Jednoty československých matematiků a fysiků v Prahe. Str. 159, cena broš. Kčs 54.—

Sir J. Jeans: *Nové základy přírodovědy*. 1948. Vyšlo ako 1. svázok edície „Sif“, knižnice lidského pokroku, nákladom Dělnického nakladatelství v Prahe, v autorizovanom preklade Dr. B. Maška. Str. 251, cena broš. Kčs 110.—

P. J. Smith: *Výrobní hmoty zitrka*. 1948. Preložil Ing. Dr. L. Špirk, vydal Ing. R. Mikuta. Str. 300, cena broš. Kčs 150.—

Prof. Ing. Dr. R. Bárta: *Žárovzdorné zboží*. 1948. Vyšlo ako svázok II. oddiel II. časť I. sošit 8 súborného diela „Chemická technologie“ nákladom Československé chemické společnosti v Prahe. Str. 701, cena broš. Kčs 610.—

HOSPODÁRSKE ZPRÁVY

Poznámky o chemickom priemysle v Egypte.

Ing. Zdeněk Šmelhaus, reprezentant Československých chemických závodov v Egypte, podal chemickému ústavu v Prahe prehľadnú zprávu o stave egyptského chemického priemyslu. Predkladáme súhrn jeho údajov, doplnených niektorými dátami zo štúdia prof. G. Zayed a z obchodnej fakulty univerzity Faruka I. v Káhyre.

Egypt je doteraz prevažne poľnohospodárskou krajinou, ale má značné množstvo nevyužitého nerastného bohatstva. V Hornom Egypte je to zlato, železná ruda a azbest, v oblasti Červeného mora petrolej a fosforečnany, v Sinai mangán, v západných púštiach minerálne soli a v blízkosti Suezského priepľavu sadra. Vápence, ako aj menej významné množstvá okru, chrómu, masku, kamenca, bárya a pemzy, ktoré sa spracúvajú pre obchodné ciele, nachádzajú sa takmer všade. Ale mnoho týchto nerastov sa vyskytuje v krajoch, ktoré sú veľmi zle vybavené komunikáciami, takže ich využitie je veľmi ťažké a úplná neprítomnosť uhlia ešte väčšmi sťažuje tento problém. Napriek týmto ťažkostiam začína záujem o chemický priemysel vzrastať, lebo egyptská vláda má v tomto smere veľké pochopenia.

Kyselina sírová, soľ lúhová a kyselina dusičná.

Továrň v Kafr-el-Zayat, založená r. 1937, vyrobí ročne 13.000 ton kyseliny sírovej. Používa sa pri rafinácii petroleja, pri výrobe

superfosfátov. Aby však táto výroba stačila zaokrýť celonárodnú spotrebu Egypta, musela by byť 5 ráz väčšia.

Egypt vyrobí aj 1.000 ton kyseliny chlorovodíkovej ročne, ktorú čiastočne vyváža, ďalej kyselinu boritú a bórax, ktoré kryjú miestnu spotrebu, síran železitý a meďnatý, horkú soľ, kamenec a síran horečnatý.

Sóda sa vyrába už 50 rokov. Tri továrne — vo Wadi Natroum, Kafr-el-Zayat a Hoch Issa — vyrobia ročne viac ako 6.000 ton lúhovej sódy, používanej pri výrobe mydla, rafinácii petroleja a v priemysle textilnom. Miestna spotreba však nie je krytá ani zväčša. Zo sódy sa ďalej produkuje uhličitan sodný, používaný pri výrobe skla a v textilníctve, ako aj kyslý uhličitan sodný pre farmáciu a kremičitan sodný, používaný v mydlárstve. Väčšina týchto látok sa však stále dováža z cudziny. V jednej továrni, vybudovanej r. 1942, vyrába sa teraz 1.000 ton likvidného kremičitanu sodného ročne. Elektrickú energiu, ktorú získajú z vodnej priehrady assuánskej, použijú na elektrolytickú výrobu sódy a iných produktov, napr. chlóru a chloridov, používaných v textilníctve.

O produkcii superfosfátov sme sa už zmienili pri uvádzaní továrni Kafr-el-Zayat, ktorá získava fosfáty z vápenitých ložisiek Červeného mora. Táto továreň stačí zaokrýť superfosfátom celú požiadavku egyptského trhu, napriek vysokým nákladom spojeným s dopravou fosfátov z ložisiek až do továrne a napriek tomu, že pyrity a kyselina sírová sa dovážajú z cudziny. Vzhľadom na to, že poľnohospodárstvo Egypta spotrebuje až 500.000 ton dusíkatých hnojív a 80.000 ton superfosfátov a že tieto čísla môžu byť zdvojnásobené, ak používanie týchto hnojív sa rozšíri, musí byť rozvoj tohto priemyslu všemožne podporovaný.

Na výrobu surovín potrebných na prípravu dusíkatých hnojív slúži elektrická energia čerpaná z vodnej priehrady assuánskej.

Chemický priemysel stavebných hmôt, keramiky a skla.

Cement vyrábajú tri továrne v Massarah, Tourah a Hélouan, ktorých ročná kapacita je 600.000 ton. Toto množstvo úplne stačí zaokrýť potrebu krajiny, ba určitú časť aj vyvážajú. V keramickom priemysle je zamestnaných viac ako 10.000 osôb. Zaoberá sa hlavne hrnčiarstvom, ktorý priemysel je v Egypte veľmi starý a kvitol najmä v Kéneh, Gurgueh a Minieh. Jeho výrobky sú však veľmi hrubé a pórovité. Dopravujú sa po Nile a predávajú sa za veľmi nízku cenu.

Produkcia tehál odhadovala sa v r. 1925 na viac ako 40 mil. kusov ročne a čo sa týka keramiky v širšom slova smysle, urobila táto za vojny veľké pokroky. Zmodernizovaním zariadenia a dovozom určitých surovín z cudziny dal by sa tento priemysel rozvinúť tak, že by postačoval potrebám celej krajiny.

Sklársky priemysel uspokojoval pred vojnou výrobu užitko-

vých predmetov a spracúvaval najmä odpadky v mnohých menších továrňach v Alexandrii a Káhire. Len jediná továreň v Yassime používa základných surovín. Tento priemysel sa však veľmi roz-máha najmä vo výrobe tabuľového skla, ktoré sa až doteraz dová-žalo z cudziny. Egyptská vláda založila r. 1933 modelársku sklár-sku školu. Egypt je takisto samostačný aj vo výrobe tzv. gobele-terie (výroba pohárikov) a vo výrobe sklenených lúčok.

Výroba oleja, mydla a umelých tukov.

Z celkovej produkcie bavlnených semien Egypta rezervuje sa asi $\frac{1}{8}$ ako osivo, asi $\frac{1}{3}$ sa použije v olejárnach a zvyšok sa vyváža do cudziny.

Lisovní bavlnených semien na výrobu olejových výťažkov je veľa a sú roztrúsené najmä po celom Hornom Egypte. V týchto továrňach spracúvajú sa nielen semená egyptské, ale aj cudzo-zemské, napr. podzemnica olejnatá zo Sudanu. Za vojny dosiahla produkcia až 100.000 ton ročne s vývozným prebytkom 10.000 ton. Asi $\frac{1}{4}$ sa používa na výrobu mydla a zvyšok spotrebuje po-travínársky priemysel. Mydlo vyrobené doma (60.000 ton ročne) stačilo pred vojnou pre domácu spotrebu a len akostné mydlá sa dovážali z cudziny (4.000 ton ročne). Pretože sa pri výrobe mydla nemôže použiť len olej z bavlny, dováža sa ešte značné množstvo kokosového oleja a oleja z kopri.

Dve továrne (Salt et Soda, Kafr-el-Zayat) zaoberajú sa hydro-genáciou rastlinných olejov a vyrobia ročne viacej ako 10.000 ton margarínu, čo presahuje aj spotrebu krajiny. Ďalej získava sa glycerín farmaceutický aj priemyslový, ktorého prebytky ne-spotrebúva egyptský priemysel výbušnín, ale sa vyvážajú. Vyrá-bajú sa aj sviečky, laky, atramenty a pod. Celý tento priemysel sa za vojny veľmi rozvinul, ale vyžaduje neustáleho zdokonaľovania.

Zvyšky, ktoré zostávajú po lisovaní bavlnených semien, sa používajú ako krmivo pre dobytok (140.000 ton ročne) a môžu byť spracúvané aj chemicky alebo použité ako hnojivá. Ak si egyptské výskumné ústavy uvedomia túto dôležitú okolnosť, zužitkuje Egypt všetky bavlnené semená.

Výroba celulózy (kartón, papier, umelý hodváb).

Tento priemysel v Egypte nie je ešte na takom stupni vý-voja, ako by to bolo potrebné a ani zďaleka nezodpovedá potrebám krajiny. Jeho základnou surovinou je drevo a odpadky rozličných rastlín a handier. Egypt má nedostatok dreva, má však za to množ-stvo znamenitých odpadkov rastlinných a množstvo nie menej dô-ležitých odpadkov bavlny a handier, ktoré sa normálne vyvážajú. Zužitkovaním týchto všetkých hmôt mohol by celulózový priemysel zaujať v hospodárstve krajiny dôležité miesto. Ročne dováža Egypt za 1 mil. L. E. kartónu, baliaceho papiera a iných druhov papiera.

Výroba celulózy z ryžovej slamy a z odpadkového papiera sústreďuje sa v dvoch továrňach a to: Iagoudaki v Alexandrii a Societe Nationale du Papier. Čo sa týka umelého hodvábu, dováža Egypt všetky vlákna (2.000 ton ročne).

Priemysel farmaceutický.

Dovoz farmaceutických výrobkov do Egypta pohyboval sa okolo 250.000 kg ročne. Vojna, ktorá zastavila tento dovoz, prinútila krajinu, aby sa zásobila sama aspoň takými výrobkami, ktorých príprava nie je veľmi složitá. Egyptskí odborníci zdatne splnili túto úlohu a takmer úplne nahradili zahraničné výrobky.

Okrem toho je v Egypte ešte mnoho chemických tovární, napr. na výrobu škrobu a glukózy, na výrobu gleja a živočíšneho uhlia, prášku proti hmyzu, kaučuku, kyselíka, acetylénu, zápaliiek a farieb. Všetky tieto výrobné a továrne sú schopné veľkého rozvoja.

K napísanému treba podotknúť, že mladý Beduin, ktorý nemá nijaké vzdelanie, priamo prekvapuje svojou prispôsobovacou inteligenciou vo všetkých fázach technického procesu tak, že jeho pracovná sila môže byť vhodne použitá.

Karol Pazdera.

Chemická výroba v Austrálii.

Napriek rozvoju chemickej výroby vyvolanému už za prvej svetovej vojny bola Austrália pri začiatku druhej svetovej vojny stále závislá na dovoz základných chemikálií. Odoberala síru z USA, dusičnan amónny, fosfor a alkálie z Veľkej Británie, dusičnan sodný z Chile a chlorid draselný z Palestíny.

Pri skončení druhej svetovej vojny v r. 1945 Austrália vyrábala už 129 základných chemikálií, t. j. o 70 viac než pred vojnou a viac ako 100 vedľajších chemikálií. I dovoz sa podstatne zmenil. Zo 110 dnes dovážaných chemikálií vyrába Austrália už 53, v množstve, ktoré nestačí kryť domácu spotrebu.

V období 1939—45 rozšírila sa chemická výroba o výrobu celkom nových chemikálií a to anilínu, chlórovaných výrobkov, hydroxydu sodného, syntetického fenolu, agaru, penicilínu a sulfonamidov.

Príčinou tohto rozvoja bola hospodárska odlúčenosť Austrálie za vojny a potreba nahromadiť zásoby. Prvú úlohu v tom hrala predovšetkým výroba výbušnín a práve požiadavka decentralizácie výroby vojnového materiálu spôsobila zároveň decentralizáciu chemickej výroby, ktorá bola predtým sústredená okolo Melbourne a Sydney. Od r. 1922 štátna továreň na výrobu výbušnín Commonwealth Government Explosive Factory v Maribyrnoug, štát Victo-

Výroba celulózy z ryžovej slamy a z odpadkového papiera sústreďuje sa v dvoch továrňach a to: Iagoudaki v Alexandrii a Societe Nationale du Papier. Čo sa týka umelého hodvábu, dováža Egypt všetky vlákna (2.000 ton ročne).

Priemysel farmaceutický.

Dovoz farmaceutických výrobkov do Egypta pohyboval sa okolo 250.000 kg ročne. Vojna, ktorá zastavila tento dovoz, prinútila krajinu, aby sa zásobila sama aspoň takými výrobkami, ktorých príprava nie je veľmi složitá. Egyptskí odborníci zdatne splnili túto úlohu a takmer úplne nahradili zahraničné výrobky.

Okrem toho je v Egypte ešte mnoho chemických tovární, napr. na výrobu škrobu a glukózy, na výrobu gleja a živočíšneho uhlia, prášku proti hmyzu, kaučuku, kyselíka, acetylénu, zápaliiek a farieb. Všetky tieto výrobné a továrne sú schopné veľkého rozvoja.

K napísanému treba podotknúť, že mladý Beduin, ktorý nemá nijaké vzdelanie, priamo prekvapuje svojou prispôsobovacou inteligenciou vo všetkých fázach technického procesu tak, že jeho pracovná sila môže byť vhodne použitá.

Karol Pazdera.

Chemická výroba v Austrálii.

Napriek rozvoju chemickej výroby vyvolanému už za prvej svetovej vojny bola Austrália pri začiatku druhej svetovej vojny stále závislá na dovoz základných chemikálií. Odoberala síru z USA, dusičnan amónny, fosfor a alkálie z Veľkej Británie, dusičnan sodný z Chile a chlorid draselný z Palestíny.

Pri skončení druhej svetovej vojny v r. 1945 Austrália vyrábala už 129 základných chemikálií, t. j. o 70 viac než pred vojnou a viac ako 100 vedľajších chemikálií. I dovoz sa podstatne zmenil. Zo 110 dnes dovážaných chemikálií vyrába Austrália už 53, v množstve, ktoré nestačí kryť domácu spotrebu.

V období 1939—45 rozšírila sa chemická výroba o výrobu celkom nových chemikálií a to anilínu, chlórovaných výrobkov, hydroxydu sodného, syntetického fenolu, agaru, penicilínu a sulfonamidov.

Príčinou tohto rozvoja bola hospodárska odlúčenosť Austrálie za vojny a potreba nahromadiť zásoby. Prvú úlohu v tom hrala predovšetkým výroba výbušnín a práve požiadavka decentralizácie výroby vojnového materiálu spôsobila zároveň decentralizáciu chemickej výroby, ktorá bola predtým sústredená okolo Melbourne a Sydney. Od r. 1922 štátna továreň na výrobu výbušnín Commonwealth Government Explosive Factory v Maribyrnoug, štát Victo-

ria, dodávala cordit, TNT, nitroglycerín a za poslednej vojny bola rozšírená o výrobu nitrocelulózy, celulózy, rozpustidiel a pod.

Za vojny bola vybudovaná druhá továreň na nitrocelulózu v Ballarat (Viktoria). Na jej výrobu pre nedostatok bavlny použila sa ako náhražka papiera. Výrobu viedol čelný austrálsky odborník v odbore výbušnín, A. Leighton. Papier sa vyrábala z drevnatej celulózy, ktorá sa pripravovala v Maryvale (Victoria) z austrálskeho dreva pinus radiata. Za vojny sa vyrobilo 7.000 ton „delového“ papiera.

V rokoch 1940—42 boli vybudované najväčšie továrne na výbušniny na južnej zemeguli v Salisbury (juž. Austrália), na rozlohe 5.186 jutár, ktoré vyrábaly dusičnan amónny, balistit a cordit, kyselinu dusičnú a tetryl okrem bežných strelných výrobkov.

V roku 1943 boli vybudované v New South Wales 3 ďalšie továrne na výrobu výbušnín. V St. Marys, 29 míľ od Sydney, vybudovala vláda druhú najväčšiu továreň na výbušniny. Vo Villawood, tiež neďaleko Sydney, ďalšiu továreň na výrobu kyseliny dusičnej, olea a T. N. T. A konečne v Mulwala, v južnom New South Wales ďalšiu veľkú továreň podľa typu továrne v Ballarat, ktorá vyrába nitrocelulózu a kyselinu dusičnú od r. 1943.

Pred vojnou sa vyrábala kyselina dusičná jedine z chilského liadku, dnes vyrábajú všetky 4 štátne továrne kyselinu dusičnú z čpavku, ktorý dodávajú miestne plynárne a ocelárne.

V ďalšej fáze rozvoja chemickej výroby austrálska vláda financovala okrem toho 19 tovární, ktoré mal v prevádzke súkromný priemysel. Tak napr. v štáte Victoria mala v prevádzke I. C. I. of Australia and New Zealand Ltd. továreň na vojnové chemikálie. Za vojny vyrábala táto továrňa 17.700 ton výbušnín, chemikálií, čpavku, dvojchromanu draselného, dimetylanilínu, kyseliny dusičnej, nitroglycerínu, fosgénu, hmatých solí chloridu titaničitého z austrálskeho rutilu.

Australian Paper Manufacturers Maryvale u Melbournu vyrábala celulóзовé výrobky, susedná chemická továreň I. C. I. of Austrália and New Zealand Ltd. v Yarraville, Victoria, kontrolovala 4 továrne vyrábajúce pre vládu fosfid vápnika, fosfor, čpavok a dvojchroman draselný, vybudovala ďalej 4 továrne na výrobu syntetického čpavku v Albionu, v Ballaratu (Victoria) a v Mulwala a Villawood v New South Wales.

Commonwealth Fertilisers and Chemicals Co. vyrábala v továrni v Yarraville kyselinu sírovú, používajúc austrálskych pyritov miesto dovážanej síry.

V New South Wales vláda sverila súkromným podnikom tiež výrobu acetónu, anilínu a glycerínu pre potreby výroby výbušnín. V roku 1942 Robert Corbett Proprietary, Ltd. zahájila výrobu acetónu v továrni v Lane Cove neďaleko Sydney, Timrol, Ltg. vyrábala v Rhodes, tiež neďaleko Sydney, čpavok z tekutého plynu anilín, kyselinu dusičnú, kyselinu sírovú ako i nitrobenzén. Po

skončení vojny vyrába tovareň amilín pre domáci trh ako i pre vývoz. Colonial Sugar Refining Co. Ltd. zriadila dve továrne pri svojich rafinériách v Pymontu, neďaleko Sydney, na výrobu aktívneho uhlia z karpolytu (fruit-stone) pre protiplynové masky a glycerín, kvasením cukru pre výbušniny. Lever Brothers, Ltd. vyrábala glycerín tiež z austrálskeho loja podľa výrobného procesu Twitchell vo svojej továrni v Balmain pri Sydney a v továrni Port Melbourn v štáte Victoria. Ďalšie súkromné podniky pod vládnym dozorom vyrábaly vojnové chemikálie v Tasmanii a v južnej Austrálii.

Tri roky činnosti Obchodnej ústredne chemického priemyslu v Poľsku.

Obchodná ústredňa chemického priemyslu-Centrála Handlowa Przemyslu Chemicznego (CHPCh) bola založená výnosom Ministerstva priemyslu a obchodu zo dňa 10. júla 1945. Vtedy, pravda, nedať sa ešte hovoriť o nejakom pevne zorganizovanom, alebo čílen dôveryhodnom pokuse chemického obchodu. Na chemickom trhu panoval úplný chaos, z ktorého ťažily špekulačné živly a úmyselne ho sabotovalo hospodárske podzemie. Ale zatiaľ už počaly dymiť fabričné komíny, stále viac a viac chemických podnikov začalo s prácou a plnilo hotovými výrobkami sklady, na ktoré výrobky čakal domáci trh, tak veľmi vyhladovaný niekoľkoročnou okupáciou.

Najväčšou potrebou tých čias bolo vyplniť medzeru, existujúcu medzi výrobou a spotrebou, okamžitým zorganizovaním štátneho chemického obchodu, ktorý by prevzal starosť o distribúciu chemických výrobkov, usmerňujúc plynulosť tovaru tam, kde bol najviac potrebný, shodne s úpravami a danými príkazmi plánovaného hospodárstva.

Napriek vtedajším ťažkým pracovným podmienkam, napriek trpnému, ale často i veľmi aktívne zorganizovanému odporu všetkých voči rodiacemu sa ľudovému Poľsku nepriateľsky naladených elementov, napriek nedostatku odborníkov, budov, skladísk, preprávkového kapitálu, dopravných prostriedkov, úplne frontom rozrušenej doprave podarilo sa skončiť prípravnú a organizačnú prácu v rekordne krátkom čase asi 40 dní.

1. septembra 1945, teda pred tromi rokmi, započala riadnu obchodnú činnosť Obchodná ústredňa chemického priemyslu spolu s 11 pridruženými Úradmi predaja, obhospodárujúc takto celý bohatý, niekoľko tisíc článkový počítajúci chemický výrobný sektor.

Uplynulé tri roky značia údobie veľmi prudkého rozvoja Ústredne, tvrdej nekompromisnej práce celého sektoru, shodnej s plánmi štátneho hospodárstva: vybudovať silný a racionálne

zorganizovaný štátny chemický obchod, ktorý by bol aj základnou súčasťou nového socialistického spoločstva v štáte.

Ústredňa sa zpočiatku starala výlučne o predaj tých chemických tovarov, ktoré produkovaly továrne, podriadené Ústrednému sväzu chemického priemyslu. Ale zároveň sa Ústredňa postupne pretvárala na ustanovič, preberajúcu zodpovednosť za celkový obrat s chemikáliami na vnútornom trhu. V spojitosti s tým prevzala Ústredňa predaj mnohých chemických článkov, vyrábaných továrňami, patriacimi k iným ústredným sväzom, menovite:

od Ústredného sväzu hutníckeho priemyslu: síran amónny, technickú kyselinu sírovú, kyselinu sírovú pre akumulátory, kyselinu sírovú „oleum“, síru, síran sodný, síran železnatý chlorid zinočnatý, zinkovú belobu, suché farbivá atď.

od Ústredného sväzu energetického priemyslu: kamenec chromitý a hlinitý, síran železnatý, karbid, atď.,

od Ústredného sväzu potravinárskeho priemyslu: mydlo na pranie, prací prášok,

od Ústredného sväzu naftového priemyslu: asfalt, izolačnú masu „Izbit“.

Ústredňa ďalej obhospodaruje a distribuje všetky suroviny, polotovary, ako i výrobky chemikálií, pridelovaných z reparačných kontingentov, najrôznejšie farmaceutické články, dovážané štátom, ako aj chemické články z oblasti súkromnej výroby a nadobúdané Ústredňou na základe osobitných dohôd, oprávňujúcich na výlučný predaj: výrobky z amoniaku, dvojchróm sodný, fosforečnany, kyselinu soľnú, glauberovú soľ, kyselinu uhličitú, farby, emaily, laky a mnoho iných tovarov.

Ako vidno, rozsah práce Ústredne prekročilo ďaleko prvotný rámeček, vytýčený pri jej utvorení r. 1945, a to natoľko, že predaj závodmi vyrobených chemikálií mimo Ústredne chemického priemyslu nedosahuje ani 20% celkového obratu Ústredne.

Vzhľadom na zničenie chemického priemyslu cez vojnu a veľmi ohraničené možnosti výroby štátneho priemyslu nemohla Ústredňa v prvom období svojej činnosti vyhovieť požiadavkám trhu, preto niekoľko sto článkov podľa ich povahy a dôležitosti striktnému obhospodáreniu Ústrednému plánovaciemu úradu, alebo Plánovaciemu odboru Ministerstva priemyslu a obchodu podľa smerníc určených vládou pre plánované hospodárstvo.

Množstvo tovarov, dávanych k dispozícii Obchodnej ústredni chemického priemyslu, rastie úmernou rýchlosťou s obnovou štátneho chemického priemyslu a to tak, že dnes domáci trh je saturovaný dostatočne nielen väčšinou hľadaných chemikálií, ale uvoľňuje aj pre zahraničný vývoz pozoruhodné množstvo chemických článkov.

Pre túto skutočnosť bolo možno zúžiť terajšiu reglementáciu chemikálií natoľko, že dnes jej podlieha už len 95 chemických

článkov, z toho 16 článkov obhospodaruje Ústredný plánovací úrad a 79 plánovacie oddelenie Ministerstva priemyslu a obchodu.

Cífy obratu, ktoré Ústredňa dosiahla v období troch rokov, hovoria výraznou rečou o dynamike rozvoja štátneho chemického obchodu.

V čase od 1. IX.—31. XII. 1945 činil obrat 850 mil. zlotých,

r. 1946 „ „ 7.260 „ „

r. 1947 „ „ 27.000 „ „

za prvý polrok . r. 1948 „ „ 27.000 „ „

pričom na celý rok 1948 je plánovaný celkový obrat vo výške 50.000 mil. zl. V I. polroku teda Obchodná ústredňa chemického priemyslu zvýšila svoju činnosť na 115%.

Úhrady predaja:

Vzhľadom na veľkú členitosť chemickej výroby a s ňou spojenú rozdielnosť techniky predaja zorganizovala Obchodná ústredňa chem. priemyslu 11 skupín Úradu predaja, ktoré preberajú v príslušnom odbore celkovú jeho obchodnú politiku na území celého štátu.

Jednotlivé skupiny Úradu predaja vykázaly za 4 mesiace r. 1945 a za polrok roku 1948 obrat v miliónoch zlotých:

V skupine výroby umelých látok	60	4.770
„ „ amorganickej	171	2.760
„ „ uhľoňého pôvodu	111	1.630
„ „ gumy	68	2.200
„ „ tukov	104	4.500
„ „ farbív a lakov	16	1.800
„ „ farmaceutických člán.	—	1.500
„ „ výbušňých látok	77	1.100
„ „ technických plynov	37	570
„ „ príbuzňých látok	—	60

Účasť jednotlivých skupín v obrate Ústredne, udaná v percentách, javí sa v bežnom roku takto:

guma . . .	20,6%
umelé hmoty .	18,2%
tuky . . .	17,4%
anorg. chemik. .	9,7%
uhľoňého pôvodu	7,7%
farby a laky . .	7,3%
organ. chemik .	6,5%
farmaceutika .	5,6%
výbušňé látky .	4,4%
techn. plyny .	2,4%
pomocné látky .	0,2%

Odberateľmi chemikálií podľa výšky percent sú:

štát. priemysel a štát. ustanovize	66,2 %
vlastné predajne Obch. ústredne	10 %
export	7 %
akcia „Priemysel dedine“	5 %
družstvá	4 %
P. C. H.	3 %
obchod a priemysel súkromný	2,8 %
samosprávne ustanovizne	1 %
ostatní	1 %

Ústredňa v prvom období svojej činnosti mala na starosti aj export. R. 1945 začala s vývozom chemických článkov do SSSR a Švédska na podklade obchodných smlúv a zvláštnych dohôd.

R. 1946 prevzala na to samostatne zariadená Ústredňa Import-export chemikálií, pričom, pravda, Obchodnej ústredni ostal dozor nad exportom a jeho rozvojom. Ústredňa vyhotovila ku dňu 1. IX. 1948 v rade už tretí vývozný plán a to na rok 1949. Tento plán predvída celkový vývoz vo výške asi 12 mil. dolárov.

Krajská sieť Ústredne.

Ako sme už vyššie povedali, prevyšoval v prvom období činnosti Ústredne dopyt po chemikáliách ďaleko produktivitu. Už v tej dobe Ústredňa obrátila svoju pozornosť na organizovanie skupinových úradov predaja distribučnej povahy podľa rozhodnutí Ústredného plánovacieho úradu a plánovacieho oddelenia Ministerstva priemyslu a obchodu. Pre voľný obchod mohol sa uvoľniť len celkom malé množstvo chemikálií. Vo vlastnom smysle obchodnú úlohu odpredaja chemikálií odberateľom vykonávajú krajské predajne, zriaďované podľa vojvodstiev, teraz Oddelenia a okresné predajne, teraz Pododelenia Ústredne. Postupom času začala sa prejavovať veľmi prajná zmena na trhu chemikáliami, zvlášť pokiaľ šlo o zásobovanie a dostatok týchto článkov. Množstvo tovaru, určeného pre voľný trh, zaznamenalo rýchly vzrast, dávajúc takto nové úlohy krajským predajniam Ústredne. Krajské predajne sú obchodmi všeobecne chemického charakteru, lebo obstarávajú predaj celého bohatého asortimentu chemikálií, spadajúcich do pôsobnosti Ústredne. Krajské predajne neboly čoskoro technicky schopné zdolať samy všetok predaj im dodávaných kvant chemikálií. Preto vznikla potreba vytvoriť nové predajne-Pododdiely, avšak priamo krajským predajniam, Oddielom. Okresné predajne sú ustanovené ako typické chemické obchody, preto sú odbremené od každej úradujúcej činnosti.

A tak plánovanie, štatistiky, otázky finančné, osobné, sociálne, otázky miezd a pracovného pomeru spadajú do pôsobnosti výlučne krajských predajní. Okresné predajne, aj keď s pôsobnosťou na viacej politických okresov, netvorí neodvislé samostatné jednotky,

ale sú organickými súčiastkami krajských Oddielov, riadiac sa úzkostlivo výlučne pokynmi týchto.

Vďaka takto prevedenej obchodnej organizácii snižujú sa podstatne režijné výlohy predajní. V dôsledku toho i najmenešie predajne s mesačným obratom pod 15 miliónov zlotých sú rentabilné. Pritom platí zásada, že rodiaca sa predajňa začína podnikanie s minimálnym počtom síl, ktoré však priberá postupne podľa zväčšujúceho sa obratu.

Rýchlo hustnúca sieť predajní Obchodnej ústredne chemického priemyslu podáva nezvratný dôkaz o cieľovom napredovaní Ústredne smerom služby ku konzumentom, ako i k snahe chrániť ich pred ziskuchtivosťou špekulačných elementov a držať cenovú hľadinu chemikálií na žiaducej úrovni.

R. 1945 začala Ústredňa s dvoma predajňami, zatiaľ k 1. septembru 1948 vykazuje už 46 takýchto predajní.

Súmerne s pribúdaním hustoty predajní predstavuje sa i stále intenzívnejšia účasť týchto v celkovom obrate Ústredne. Zatiaľ r. 1945 predaly predajne chemikálií za 20 mil. zl., r. 1948 zvýšily túto sumu už na 5.000 mil. zlotých.

Treba pripomenúť, že heslo „bitka o obchod“, hodené v máji r. 1947 ministrom priemyslu, uplatnilo sa veľmi účinne a so všetkou rozhodnosťou vo všetkých odvetviach činnosti Ústredne. V generálne podujatej „bitke o obchod“, ukazujúcej sa ako začatej vojne s kapitalistickými elementami, dostavil sa žiadaný úspech a víťazstvo. No, ako je všeobecne známe, štátny obchod ešte úplne neopanoval obchodné pole. I Ústredňa ešte len stojí pred veľkou úlohou zmocniť sa úplne chemického obchodu a byť jediným činiteľom na jeho rozvetvenom poli, čiže prevziať i výlučné saturovanie konzumentov. V najbližšom čase má sa doplniť počet predajní na 70 tak, aby jedna predajňa mala na starosti okolo 300—400 tisíc obyvateľov.

Ako vidieť, Ústredňa, plánovaná podľa zámerov vlády, rozvíja sa v jednu z najväčších obchodných ústrední a jej dôležitosť v hospodárskom živote štátu stále rastie.

Spolupráca s Ústredným úradom chemického priemyslu bola upravená samostatným štatútom, ktorý sleduje stvoriť čo najpriaznivejšie podmienky pre úzku spoluprácu s obchodom, stojacím na rovnakom práve pre obidvoch činiteľov.

Podľa časopisu WIADOMOŚCI RYNKU CHEMICZNEGO, IV. 1 (1948), spracoval P. Č.